

Отже, те, що прийнято називати якісною освітою потребує введення в діапазон інтелектуальних та суспільних трансформацій самого освітянина – він не тільки суб'єкт, “продукт”, а й повноправний споживач цієї якості. Зрозуміло, що запропоновані роздуми відбивають лише попередні результати наукових пошуків, об'єктом яких обрано освітній простір України рубежу ХХ – ХХІ століть.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Зашкільняк Л. Інтелектуальна історія як дослідницький простір сучасної української історіографії / Леонід Зашкільняк // Український історик. – 2006. – Т. XLII. – № 1–3. – С. 43–51.
2. Курило В.М. Освіта України і науково-технічний та соціальний прогрес: історія, досвід, уроки / Володимир Курило, Віктор Шепетько. – К. : Деміур, 2006. – 432 с.
3. Новий тлумачний словник української мови / уклад.: В.В. Яременко, О.М. Сліпушко; у 4-х т. – Т. 3. – К.: Аконті, 2001. – 928 с.
4. Ucraina: Locus amoenus est. Україна як анти – євразійський проект. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://narodna.pravda.com.ua> (на 31.08.2007 р.).
5. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. / за ред. О.О. Любара. – К. : Т-во “Знання”; КОО, 2003. – 450 с.
6. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні / Костянтин Ушинський // Вибрані пед. твори : у 2-х т. – Т. 1. – К. : Рад. шк., 1983. – С. 43–103.
7. Ротар Н. Національна освіта в системі політичних цінностей в Україні періоду національно-визвольних змагань / Наталія Ротар // Міжнародний науковий конгрес “Українська історична наука на порозі ХХІ століття” (м. Чернівці, 16–18 травня 2000 р.). Доп. та повідомл. / відп. ред. : Л. Винар, Ю. Макар. – Чернівці : Рута, 2001. – Т. 3. – С. 66–72.
8. Українська освіта у світовому часопросторі : Матеріали Другого Міжнародного конгресу (м. Київ, 25–27 жовтня 2007 р.). – К. : УАІД “Рада”, 2007. – Кн. 1. – 592 с.
9. Присяжнюк Ю.П. Українська освіта як традиційне явище в умовах модернізації (історико-антропологічне дослідження) / Юрій Присяжнюк. – Черкаси : Вертикаль, ПП Кандич С.Г., 2005. – 96 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Присяжнюк Юрій Петрович – доктор історичних наук, професор кафедри історії та етнології України Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: освіта як “територія досліджень” історика, історія українського селянства.

УДК 94.944

ТВОРЧИЙ ШЛЯХ В'ЯЧЕСЛАВА МАКСИМОВИЧА ЧОРНОВОЛА

Ганна ПОБЕРЕЖЕЦЬ (Миколаїв)

У статті авторка дає коротку характеристику творчої діяльності В'ячеслава Максимовича Чорновола. У статті також розглянуто праці В. М. Чорновола – “Правосуддя чи рецидиви терору?” та “Лихо з розуму”.

Ключові слова: В. М. Чорновіл, “Правосуддя чи рецидиви терору?”, “Лихо з розуму”.

В статтє автор даєє краткую характеристику творческой деятельности Вячеслава Максимовича Черновола. В статтє также рассмотрело работы В. М. Черновола – “Правосудие или рецидивы террора?” и “Горе от ума”.

Ключевые слова: В. М. Чернопол, “Правосудие или рецидивы террора?”, “Горе от ума”.

In this article the author gives a brief description of creative activity Vyacheslav Maksimovic Chornovil. The article also examined the work Chornovil – “Justice or recurrence of terror?” and “Woe from wit”.

Keywords: V. M. Chornovil, “Justice or recurrence of terror?”, “Woe from wit”

У сучасних умовах українського державотворення неухильно зростає науковий та суспільний інтерес до різноманітних подій та історичних персонажів, подекуди й до тих, що неоднозначно наразі оцінюються в суспільстві. Серед таких історичних постатей, що невтомно працювали на українське національне відродження, розбудову й становлення Української держави, помітно вивисується і В'ячеслав Максимович Чорновіл – активний борець з тоталітарним режимом, лідер Народного Руху України, журналіст, публіцист і літературознавець.

Важливе значення для осмислення В. М. Чорновола як особистості, громадського й державного діяча має десяти томне видання його праць (на середину 2012 р. ще не завершено, вийшло сім томів). Видання було започатковане 2003 року Міжнародним благодійним фондом В'ячеслава Чорновола та видавництвом “Смолоскип” [1].

З 2002 року в Україні було започатковано традицію – проведення “Чорноволівських читань”. Народний Рух України, Міжнародний благодійний фонд В'ячеслава Чорновола розпочали цю довготривалу акцію для зібрання матеріалів про національного Героя, вивчення і поширення спадщини його державотворчої, публіцистичної діяльності [2].

Наприкінці листопада 2011 р. у Черкасах, у міській бібліотеці імені Лесі Українки, відбулася презентація книги молодого київського науковця Василя Деревінського “В'ячеслав Чорновіл. Нарис портрета політика”.

Наукова монографія Василя Деревінського – це фундаментальна, давно очікувана книга про В. М. Чорновола, яка найближче підійшла до повного висвітлення життєпису з В. М. Чорновола. Хоча автор декларує свій намір висвітлити його політичний портрет, насправді він ширше подає цю історичну постать. Водночас менше і вужче змальовує, наприклад, його біографічні дані [3].

Діяльність і творчість В. М. Чорновола дістала значне поширення за рубежем, насамперед у закордонних засобах масової інформації, зокрема, у таких часописах, як “Визвольний шлях”, “Сучасність” та багатьох інших.

В'ячеслав Максимович був людиною, що, незважаючи й не хвилюючись за себе, спромігся до рішучого наступу на наявну систему. У вересні 1965 р. В. М. Чорновіл серед інших представників української інтелігенції активно протестує проти переслідування інакодумців, а 1966 р. береться за перо, щоб висловити свої погляди на ті негативні процеси, які утверджувалися в Україні. Так народилася праця “Правосуддя чи рецидиви терору?”, в якій він намагався розкрити зловісний механізм політичних репресій другої половини 1960-х років, показати аморальність правоохоронних органів, зорієнтованих лише на виконання соціального замовлення, розповісти про долю своїх товаришів, які за свої непересічні погляди опинилися у в'язницях і виправно-трудовах таборах. У книзі наводилося чимало різноманітних документів – петицій, уривків зі стенограм судових засідань, що й дотепер робить її цінним джерелом для дослідження українського національного руху останніх чотирьох десятиліть [4].

Праця “Правосуддя чи рецидиви терору?” була закінчена 1966 р. й відразу надіслана Прокуророві УРСР та Голові КДБ при Раді Міністрів УРСР [5, с. 13]. Далі В. Чорновіл надсилає книгу П. Ю. Шелесту, який на той час обіймав посаду Першого секретаря ЦК КПУ. На цьому автор не зупиняється і відправляє працю В. Г. Зайчуку – Голові Верховного Суду УРСР. Таким чином, В'ячеслав Максимович діє відкрито, не приховуючи свого прагнення до справедливості.

Книгу “Правосуддя чи рецидиви терору?” Україна побачила лише 1992 р., коли була здобута незалежність, і В. Чорновіл вже по пам’яті й за допомогою видань, що були надіслані із-за кордону, зміг її відновити.

Наступна праця автора виходить під гучною назвою – “Лихо з розуму (портрети двадцяти “злочинців”)”. У цій книзі були вміщені біографічні дані зі світлинами, а також заяви, твори тих “двадцяти” злочинців. Уважаємо за необхідне їх назвати: Ярослав Геврич, Іван Гель, Ігор Герета, Богдан Горинь, Михайло Горинь, Микола Гринь, Панас Заливаха, Мирослава Зваричевська, Дмитро Іващенко, Святослав Караванський, Євгенія Кузнецова, Олександр Мартиненко, Михайло Масютко, Ярослав Менкуш, Валентин Мороз, Михайло Озерний, Михайло Осадчий, Іван Русин, Мефодій Чубатий, Анатолій Шевчук.

Після прочитання цієї книги неважко переконатися в тому, що за радянської влади людина, яка мислила інакше, повинна була сидіти за ґратами й не нервувати керівництво, котре дуже переймалося тим, що наступного дня ще хтось буде мислити не так, як їм було за потрібне. Страждала часів радянської влади передусім інтелігенція, насамперед творча. Це були й літературознавці, мистецтвознавці, історики, сподвижники громадської діяльності, усі не байдужі до української культури.

Зрештою, усі вони були звинувачені у антирадянській, націоналістичній пропаганді та агітації, хоча були випадки, коли звинувачували: “організаційній діяльності”, за те, що люди читали заборонену літературу чи то книги, чи то статті. Їм приписували бажання “підризу чи ослаблення радянського ладу”, інкримінували ст. 62 Кримінального кодексу УРСР.

Засуджені не були згодні з порушеннями, що проходили під час судових засідань, і неодноразово зверталися до Голови Президії Верховної Ради УРСР із заявами подібного змісту: “Репресії 1965 – 1966 рр. були грубим порушенням законності, рецидивом культівських днів, намаганням органів КДБ знову відчутти себе самоправною й безвідповідальною за свої вчинки державою в державі” [6, с. 382]. Далі львів’янин І. Гель наводив приклади таких статей Конституції СРСР, Конституції УРСР та міжнародного права, що були порушені в судових засіданнях.

Саме в такій формі В. М. Чорновіл наводить приклади у книзі “Лихо з розуму (портрети двадцяти “злочинців”)” і тим самим дозволяє читачеві якомога краще зрозуміти обставини репресій 60-х років, побачити той безлад, анархію і беззаконня, що відбувалися в Радянському Союзі в ті роки.

В “Додатках” надруковано документи суду над В. М. Чорноволом 8 липня 1966 р.; обвинувальний висновок та вирок 1966 р.; документи та матеріали, пов’язані зі “Справою” В. М. Чорновола 1967 – 1969 рр.; радянські офіційні документи та матеріали (протоколи обшуку, прикінцеве слово прокурора, лист до ЦК Компартії України про судовий процес над В. М. Чорноволом, ухвала Верховного Суду в справі В. М. Чорновола 1967 р.; статті та ін.).

В. М. Чорновіл наводить патріотичні висловлювання заарештованих, наприклад, слова П. Заливахи: “Даремно протягом століть намагалися гнобителі знищити українську культуру, славу, але народ вистояв проти ворожої навали і його не залякати ніякими репресіями, ні спаленням бібліотек, ні знищенням пам’яток української культури” [7]. Мабуть, В’ячеслав Максимович хотів цим показати, що дух українця незламний, люди будуть продовжувати боротьбу, чинити негуманний опір державному безладу й негуманним, незаконним порядкам.

У своїх зверненнях до першого секретаря ЦК КПУ П. Ю. Шелеста В. М. Чорновіл писав: “Мав на оці тільки одну мету: застерегти від повторення терору 30-х років, який обезкровив український народ і звів до фікції українську радянську державність” [8, с. 76]. Подібні звернення мали схожий характер, що підтверджувало щирість в опорі наявному ладу.

Наступна праця В. М. Чорновола вийшла під назвою “Як і що обстоює Богдан Стенчук”. Вона стала відповіддю на критику праці І. Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація?”. Ця публіцистична розвідка вміщувала

документи, матеріали, які зображували реальні, а не надумані події, стан справ в СРСР 1960 – 1970-х років.

З іменем В. М. Чорновола пов'язане також широке поширення публіцистичного доробку, одного з найбільш відомих українських дисидентів, історика, політв'язня Валентина Мороза. У червні – липні 1967 р. він надіслав Голові Президії Верховної Ради УРСР Д. Коротченку статтю В. Мороза “Репортаж із заповідника імені Берії”. У ній червоною ниткою проходить думка про те, що за Берії була створена імперія насильства й терору, вона не лише не перестала існувати, а й стала ще могутнішою і впливовішою.

Велику увагу приділяв творам В. М. Чорновола у своїх статтях, згодом у книзі В. Ф. Деревінський. Він зазначав у своїй статті, зокрема, присвяченій працям політика, що вважає їх джерелом для вивчення радянських репресій 1965 – 1966 рр. Підкреслює, що вони справили значний вплив на розвиток та становлення дисидентського руху [9, с. 37]. Стверджує, що в книзі “Правосуддя чи рецидиви терору?” по суті розкрили результати паралельного слідства справ засуджених діячів української інтелігенції, здійснено аналіз на відповідність юридичних норм радянського законодавства Конституції СРСР та УРСР, правомірність винесених вироків засудженим шістдесятникам [10, с.38].

Поява цих книжок викликала провадження нової кримінальної справи, заснованої на нещодавно прийнятій Верховною Радою УРСР кримінальної статті, спрямованої саме на поборення інакомислення в УРСР [11, с. 24].

Отож праці В. М. Чорновола були конкретним свідченням того, що він не буде мовчати, відсиджуватися на місці, а навпаки, шукатиме способи розв'язання чи подолання нагальної проблеми репресій. Книги були розповсюджені за кордоном. А це підтверджує прагнення В'ячеслава Максимовича довести інформацію, добитися гласності й справедливості не лише в Радянському Союзі, а й за його межами.

Після звільнення з тюремного ув'язнення 1969 р. він працює спостерігачем метеостанції в Закарпатті, землекопом археологічної експедиції в Одеській області, вагарем на станції Скнулів у Львові [12, с. 251]. Цього року розпочався випуск “Українського вісника” – підпільного часопису. У ньому він друкує матеріали самвидаву та хроніку українського національного спротиву. В. М. Чорновіл стає організатором та редактором, видавцем цього “Вісника”.

1972 р. – наступний арешт і вирок у 6 років таборів і 3-х років заслання. Йому доводиться відбувати ці строки в Мордовських таборах. Проте В'ячеслав Максимович не буде там тихенько відсиджувати термін, а навпаки, помітно чинитиме акції протесту, оголошувати голодівки за статус політв'язня. Там він, врешті-решт, отримає прізвисько “зеківський генерал”.

Із його поверненням із заслання на Батьківщину у вступному слові “Завдання “Українського вісника”, яке відкривало перші шість випусків, підкреслювалося, що видання не належить ані до антирадянських, ані до антикомуністичних. У ньому буде подана лише об'єктивна інформація про порушення свободи слова, прав людини, які гарантовані Конституцією СРСР, а також про судові репресії, що не давали спокою суспільству, про факти шовінізму й українофобії, про акції протесту політв'язнів. У “Віснику” спершу друкувалися твори, які надходили до самвидаву таких авторів, як В. Стус, В. Симоненко, І. Світличний, І. Дзюба та багато ін.

Загалом за час свого існування журнал серйозно вплинув на становлення незалежної преси та громадської думки [13, с. 204]. У ті часи зусилля В. М. Чорновола як журналіста мали помітний вплив на суспільство та його сприйняття правдивої діяльності. Він згадував, що 1987 р., коли “почали випускати політв'язнів і створюватися якісь можливості”, саме тоді він вирішує відновити видання “Вісника” [14, с. 31].

Перш ніж розпочати випуск журналу, він надсилає до ЦК КПРС повідомлення. Але, не отримавши жодної відповіді, вирішує діяти. Схожі видання наприкінці 80-х – на початку 90-х років виникали по всьому СРСР. У цей же час

став виходити в Росії журнал “Гласность”. На це видання Чорновіл у дечому став орієнтуватися.

За підтримки своїх соратників він створює редколегію журналу, його підтримують і допомагають у задуманому. Так він став відповідальним редактором, М. Горинь – його заступником, І. Гель – відповідальним секретарем, а П. Скочко – членом редколегії [15, с. 114].

У підготовці та поширенні 1 – 5 чисел “Українського вісника” за редакцією В. М. Чорновола найактивнішу участь брали М. Косів, Я. Кендзьор, О. Антонів, Я. Шашкевич, В. Мороз та ін. Як твердить історик Г. Касьянов, “Український вісник” мав розгалужену мережу кореспондентів у Києві, Дніпропетровську, Донецьку, Івано-Франківську, Рівному, Одесі, Черкасах та ін.

Аналізуючи тематику “Українського вісника”, слід відзначити її розмаїття та різнобічність. Так, часопис друкував на своїх шпальтах літературні твори, полемічні нариси, хроніку українського правозахисного руху [16].

В’ячеслав Максимович як відповідальний редактор повинен був добирати всю інформацію, компонувати, до того, як вийде новий випуск, він також узяв на себе відповідальність за збір читацьких листів, виконував функції журналіста, спілкуючись з відвідувачами. З 1988 р. журнал видавався і фінансувався за кошти пожертв, які надавалися, зокрема, із-за кордону небайдужими читачами.

Пізніше В. М. Чорновіл був також шеф-редактором незалежної громадської політичної газети “Час /Time” (із січня 1995 до травня 1998 р.) і “Час” (із жовтня 1998 до березня 1999 р.), у якій систематично вів “Колонку редактора”, друкував виступи, коментарі [17]. В’ячеслав Максимович намагався створити український часопис сучасного стилю, ... “де було б багато інформації і ще більше свіжого політичного, економічного, культурологічного аналізу. Щоб газета не тільки прогнозувала, але певним чином і впливала на ситуацію в державі, а не пленталася за подіями... Стоячи на сторожі прав кожного громадянина України..., газета, звичайно ж, докладатиме зусиль до відродження української духовності, до формування повноцінної української нації як в етнічному, так і в політичному розумінні” [18, с. 21].

За свої книги “Правосуддя чи рецидиви терору?”, “Лихо з розуму (портрети двадцяти “злочинців”)” та “Хроніка таборових буднів” його було удостоєно Державної премії України імені Т. Шевченка, а також Міжнародної журналістської премії імені Ніколоса Томаліна (Велика Британія, 1975 р.). Водночас в Україні був відзначений орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня.

На завершення підрозділу наведено слова В. Яременка про журналістську діяльність В. М. Чорновола: “Журналістська спадщина В. М. Чорновола – це справжня школа майстерності в її постулатній характеристиці; це лабораторія досвіду, з яким має познайомитися кожний майбутній журналіст і кожен дослідник, що вивчатиме ідейний злам у свідомості шістдесятників” [19, с. 27].

Мабуть, краще й повніше не скажеш про журналістську творчість В. М. Чорновола, як це зробив справжній майстер-фахівець.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Чорновіл В. Твори : в 10-ти т. – Т. 1 – 7 / В. Чорновіл. – К., 2003 – 2010.
2. Зінкевич О. Світова преса про В’ячеслава Чорновола // Чорноволівські читання. – К., 2003; Горинь Б. В’ячеслав Чорновіл – ініціатор створення УГС // Чорноволівські читання. – К., 2003; Давимука С. Львівський період державотворчої діяльності В’ячеслава Чорновола 1990 – 1992 // Чорноволівські читання. – К., 2003.
3. Деревінський В. В’ячеслав Чорновіл. Нарис портрета політика: Монографія. – Тернопіль: Джура, 2011. – 224 с.; іл.
4. Бажан О. В’ячеслав Чорновіл – провісник духовної свободи. Європейська Україна. Український Просвітницький інститут. <http://upi.org.ua/publ/13-1-0-88>.
5. Чорновіл В. Твори в 10-ти т. – Т. 2. – Правосуддя чи рецидиви терору? Лихо з розуму (портрети двадцяти “злочинців”) Документи та матеріали 1966 – 1968 рр. // Упоряд. Валентина Чорновіл. – К.: Смолоскип, 2003.

6. Там само.
7. Там само.
8. Там само.
9. Деревінський В. Ф. Праці В. Чорновола “Правосуддя чи рецидиви терору?” та “Лихо з розуму” як джерело до вивчення радянських репресій 1965 – 1966 рр. // Магістеріум. – 2007. – Випуск 28.
10. Там само.
11. Деревінський В. В'ячеслав Чорновіл. Нарис портрета політика: Монографія. – Тернопіль: Джура, 2011.
12. Борець за вільну Україну. До 70 річчя від дня народження В. М. Чорновола // Календар знаменних і пам'ятних дат. – К., 2007.
13. Деревінський В. Журнал “Український вісник” (1987 – 1989 роки) // Українознавство. – 2009. – № 3.
14. Чорновол В. Воспоминания украинского федералиста // Век XX и мир. – 1992. – № 12.
15. Батенко Т. Опозиційна особистість: друга половина XX ст.. Політичний портрет Богдана Гориня. – Львів, 1997.
16. Бажан О. В'ячеслав Чорновіл – провісник духовної свободи. Європейська Україна. Український Просвітницький інститут. <http://upi.org.ua/publ/13-1-0-88>.
17. Кривдіна І. Б. Основні напрямки журналістської діяльності В'ячеслава Чорновола // Вісник Одеського національного політехнічного університету. – Одеса, 2004.
18. Чорновіл В. Новий рік – з новим ділом і новим словом! // Пульс української незалежності: Колонка редактора. – К.: Либідь, 2000.
19. Яременко В. Так починався В'ячеслав Чорновіл // Чорновіл В. Твори в 10-ти т. – Т. 1.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Побережець Ганна Степанівна – аспірантка Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського, Навчально-наукового інституту історії та права.

Наукові інтереси: тема дисертаційного дослідження “Внесок В. М. Чорновола в розвиток суспільно-політичної думки в Україні та розбудову її державності”.

УДК 329+331.105.44 “...19”

БОРОТЬБА ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ЗА ВПЛИВ У ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛКАХ

Олег СИНЕНКО (Кіровоград)

У статті подається спроба аналізу боротьби більшовиків та інших політичних партій за вплив у профспілках для збільшення кількості своїх прихильників та перетворення пролетаріату в головну силу для досягнення власних політичних завдань.

Ключові слова: більшовики, профспілки, політичні партії, наймані працівники.

В статье дается попытка анализа борьбы большевиков и других политических партий за влияние в профсоюзах с целью увеличения количества своих единомышленников и превращения пролетариата в главную силу для достижения собственных политических интересов.

Ключевые слова: большевики, профсоюзы, политические партии, наемные рабочие.

In article is given attempt of the analysis of the fight bolshevik and other political party for influence in the trade union for the reason increase amount their own supporter and conversions of the proletariat in main power for achievement own political interest.